

Javohir Nuraliyev

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Madaniyatshunoslik mutaxassisligi magistranti
E-mail: begona.0104@gmail.com*

JADID TEATRINING SHAKLLANISHI VA XALQNING MA'NAVIY UYG'ONISHIDAGI AHAMIYATI

Annotatsiya. *Maqolada XX asr boshlarida Turkiston hududida jadidchilik harakatining ajralmas qismi sifatida maydonga kelgan yangi o'zbek milliy teatrining shakllanish jarayoni va uning g'oyaviy asoslari tahlil qilinadi. Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvar Qori Abdurashidxonov, Hamza Hakimzoda Niyoziy kabi ma'rifaiparvarlarning teatrdan jamiyat ongini uyg'otish, o'z xalqini madaniy va ma'naviy jihatdan rivojlantirish va jaholatga qarshi kurashish vositasi sifatida foydalanganliklari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *teatr, pyesa, jadidchilik, ilm-ma'rifat, ma'naviy uyg'onish, spektakl, jaholatga qarshi kurash, taraqqiyot, jamiyat.*

FORMATION OF THE JADID THEATER AND ITS IMPORTANCE IN THE SPIRITUAL AWAKENING OF THE PEOPLE

Abstract. *The article analyzes the process of formation and its ideological foundations of the new Uzbek national theater, which emerged as an integral part of the Jadid movement in Turkestan at the beginning of the 20th century. It highlights how enlighteners such as Mahmudkhodja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvar Qori Abdurashidkhanov and Hamza Hakimzoda Niyoziy used Theater as a means of awakening publik consciousness, improving the cultural and spiritual well-being of their people, and combating ignorance.*

Keywords: *theater, play, jadidism, science and enlightenment, spiritual awakening, performance, fight against ignorance, development, society.*

“Teatr sahnasi har tarafi oynaband qilingan bir uyga o'xshaydurki, unga har kim kirsa, o'zining husn va qabihini, ayb va nuqsonini ko'rub ibrat olur”.

Teatr – insonning ma'naviy olamini boyituvchi, madaniyatini shakllantiruvchi, ong va tafakkurini teranlashtiruvchi san'atdir. Teatr – misli ko'zgu. Bu bo'yalmagan ko'zguda har bir inson o'z aksini ko'radi va zarur xulosalar oladi. Teatr sahnasida jamiyatlardagi kamchilik va qusurlar ham ochiq aks ettiriladi. Bu borada ham teatrning ahamiyati yuksakdir.

O'zbek milliy teatrining shakllanishida jadidlarning o'rnida juda katta. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida: "Qachonki milliy madaniyatimizning uzviy qismi bo'lgan teatr san'ati xususida so'z borar ekan, buyuk ma'rifatparvar Mahmudxo'ja Behbudiyning: "Teatr – bu ibratxonadir", – deb aytgan fikrini eslash o'rindir", – deb yozadi [1].

Mahmudxo'ja Behbudi 1914-yilda o'zining "Oyina" jurnalida chop ettirgan "Teyotr nadur?" maqolasida teatrga shunday ta'rif beradi: "Teyotr nimadur? Javobig'a teyotr ibratnamodur, teyotr va'xonadur, teyotr ta'zir adabidir. Teyotr o'ynadurki, umumiy hollarni anda mujassam va namoyon suratda ko'zliklar ko'rub kar-quloqsizlar eshitib asarlanur. Xulosa: teyotr va'z va tanbih egguvchi hamda zararlik odat, urf va taomilni, qabih va zararini ayonan ko'rsatguvchidir. Hech kimni rioya qilmasdan to'g'ri so'ylaguvchi va ochiq haqiqatni bildurguvchidir.

Taraqqiy qilgan millatlar teyotrxonalarni ulug'lar uchun maktabi adab va ibrat ataydurlar. Taraqqiy qilmoqni eng birinchi sabab va boislaridan biri teyotrlardur deyurlar. Teyotrlarning yaxshi va yamon odatlarni sarrof va munaqqidi derlar. Umumiy odatlarni naf'i va zararidan paydo bo'laturgon natijalarni teyotrxonada aynan ko'rsaturlarki, har kim mundane ta'sirlanib, yamon odatlarni tark etib, yaxshilikni ziyoda ushlamoqg'a sabab bo'lur" [2, 78-b].

Teatr bevosita insonning hissiyotlariga ta'sir etadi. Musiqa eshitish orqali, adabiyot ko'rish va o'qish orqali inson manaviy dunyosiga ta'sir etsa, teatrdan ham eshitib, ham ko'rib ta'sirlanish mumkin. Teatrlarning bu xususiyati haqida ham Behbudi shunday fikr yuritadi: "Hikoya yoki nasihat kitoblarida ba'zi bir

hodisani bayon qilingandurki, o'qub, asarlanib, lazzat olinadur. Ammo teyotrg'a maxsus bir hodisa va yo voqea va hikoyatni fe'lan qilib ko'rsatiladurki, muning ta'siri eshitkandan ziyodadur. (Shunidan kay bud monandi diydan – eshitmoq qachon ko'rmoq kabidir.) Yana teyotrda savodsiz odam ko'zi ila ko'rub, ko'zsiz odam eshitib, kar mushohada etib, ibrat va lazzat olar. Xulosa: teyotr bir nav' maktab hukmindadur" [2, 79-b].

Shu o'rinda yana bir masalaga e'tibor qaratish lozim deb topdik. Teatr sahnasidagi aktyorlar sahnada ham, hayotda ham o'zlarining madaniyat, ziyo tarqatuvchi ekanliklarini unutmasliklari kerak. Chunki, ular xalqqa eng yaqin va ta'sir etish kuchiga ega shaxslar hisoblanadi. Keng xalq ommasi ularning muomala madaniyatidan kiyinish madaniyatigacha kuzatishadi. Yoshlarimiz esa ularga taqliq qilishga harakatlar qilishadi. Shunday ekan bu aktyorlarning kelajak avlod tarbiyasida ham qisman ta'siri bor. Behbudiy ularni axloq muallimlari deya ta'riflaydi: "So'zni qisqasi, teyotr xonalari masxarabozxona bo'lmay, balki ibratxonadur. Va anda mushaxxis bo'laturgonlar "o'yunchi va masxaraboz" bo'lmay, balki mushaxxis va muallimi axloqdurlar" [2, 79–80-b].

O'tmishda o'zbek xalqining teatr san'ati xalq havaskorlik teatridan iborat bo'lgan. Bu teatr improvizatsiya san'atida yuqori mahoratga erishgan masxarabozlar va qiziqchilar teatri edi. Bularda tomoshalar yakka shaxslar yoki ozroq miqdordagi personajlar qatnashadigan tomoshalar bo'lardi. Shunisi diqqatga sazovorki, erkaklar truppalari bilan bir qatorda xotin-qizlar truppalari ("to'plari") ham mavjud edi, ularda "masxaraboz xotin" va "qiziqchi xotin" chiqishardi. Inqilobdan oldingi davrda xotin-qizlar og'zaki dramasining markaziy mavzui ayollar taqdiri, ularning huquqsiz ahvoli, ayni vaqtda hayotni sevish, ozodlik va teng huquqlikka intilishdan iborat bo'lardi. "Zambur", "Domla eshon", "Loy sovun" komediyalaridagi hajv, avvalo, ma'murlar va dindorlar vakillariga qarshi qaratilgan edi.

Erkaklar teatri kabi xotin-qizlar teatrlarining tomoshalari ham ko'pincha xalq bayramlari (masalan, Navro'z) va urf-odatlariga – to'ylar va boshqa marosimlar

bilan bog'liq bo'lardi. Biroq ular faqat xotin-qizlar yig'ilishlarida – oilaviy tantanalar, bayramlar munosabati bilan, xotin-qizlarning qishki kechalarida o'tkazilardi. Xotin-qizlar xalq teatri ularni g'oyaviy va estetik ruhda tarbiyalashda sezilarli rol o'ynadi [3, 155–156-b]. Bu davrda teatrga ham, ayollarning teatr sahnasiga chiqishiga ham yo'l qo'yilmas va bu amal johil ulamolar tomonidan harom deya qoralanar edi. (Birinchi o'zbek aktrisasi Masuma Qoriyeva taqdiri so'zimizga yorqin misol bo'la oladi.) Bu haqida Abdulla Avloniy 1914-yilda "Sadoyi Turkiston" gazetasida chop etilgan "Tiyotr xususida munozara" maqolasida shunday yozadi: "Tiyotr harom, tiyotrdan kelgan oqcha ham harom", derlar. Holbuki, tiyotr harom ermas, bid'at. Bid'at bo'lsa ham "bid'ati hasana". "Bid'ati sayyia"lardan emas. Tiyotr har bir millatning yamon urf va odatlarini yo'q qilmak uchun, o'zini ahvolini tuzatmak uchun boqadurg'on oyinasidir" [4, 343-b].

O'rta Osiyo Rossiya imperiyasi tomonidan zabt etilgach, mustamlakachi hukumat siyosiy maqsadlarda, o'lkaga rus madaniyatini yoyishga jadallik bilan kirisha boshladi. Bunda teatr sohasi ham muhim ahamiyat kasb etdi. 1870-yil Turkiston general-gubernatori tomonidan taklif qilingan Samara teatri o'lkada bir necha kunlik dasturlarini namoyish etdi. 1910-yilda Samarqand va Toshkentga rus aktrisasi V.F.Komissarjevskaya truppasining gastrollari uyushtirildi. Turkistonda namoyish etilgan bunday tomoshalar o'lka mahalliy san'atkorlari ijodiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Ilg'or ma'rifatparvarlar va jadidlar yangicha g'oyalarini targ'ib etish uchun dramatik teatrning ulkan imkoniyatlarini tushunib yeta boshladilar. Tatar va ozarbayjon truppalarning 1910–1912-yillarda Turkistonda bo'lib o'tgan gastrollari ham teatr shakllanishida muhim voqealardan biri bo'ldi.

Turkistonda ilk milliy sahna asari 1911-yil yaratildi. Mahmudxo'ja Behbudiyning "Padarkush", A.Samadovning "Mahramlar", Fitratning "Bir farangi bilan buxorolik bir mudarrisning qilgan munozaralari" nomli asarlari shular jumlasidandir. "Padarkush" pyesasidan keyin 1917-yilgacha o'zbek dramalarining soni 40 ga yetgan. Ular ichida, ayniqsa, o'zbek milliy teatri durdonasiga aylangan Behbudiyning "Padarkush" dramasi juda muhim voqelik bo'ldi. "Padarkush"

pyesasi o'laroq, butun bir siyosiy oqimni muxoliflar "Padarkushchilar" deb atay boshladilar. Johil ulamolar tomonidan jadidlarni shunday nomlash urf bo'lib ketadi.

Turkistonda birinchi o'zbek milliy teatri Samarqand shahrida Mahmudxo'ja Behbudiy rahbarligida tashkil etildi. Bu truppada namoyish etilgan ilk asar ham uning "Padarkush" pyesasi edi.

1914-yil boshlarida Abdulla Avloniy Toshkent shahrida "Turon" nomidagi teatr truppasini tashkil etdi. Teatrda sahnalashtirgan birinchi asar ham "Padarkush" pyesasi bo'ldi. Abdulla Avloniy "Tarjimai hol"ida bu haqida quyidagilarni yozib qoldirgan: "1913-yildan boshlab xalqning ko'zin ochmoq, madaniyatga yaqinlashtirmoq uchun teatrga kirishib, teatru ishlarini yo'lga qo'yuvchilarning boshlug'u bo'lub, Turkistonning bir necha shahar-lariga borib o'zbeklar orasida teatrga yo'l ochdim... "Turon" ismli teatralniy bag'otvoritelniy jamiyatni yuzaga chiqardim."

1914-yil 27-fevralda Toshkentdagi Kolizey teatri binosida, taniqli tatar rejissyori Zaki Boyazidskiy Valeyev ta'biri bilan aytganda, "milliy dramaturgiya, milliy til, milliy artistlar bilan tayyorlangan" o'zbek milliy teatrining birinchi mavsumi ochildi. Spektaklni ochish sharafiga Munavvar qoriga, unga rejissyor bo'lish Ubaydullaxo'jaga nasib qiladi. Tantanali marosimda Munavvar qori tarixiy so'zlarni aytadi: "Turkiston tilida hanuz bir teatr o'ynalmagonligi barchangizga ma'lumdur. Shul sababli ba'zi kishilarimiz teartg'a, ehtimolki o'yinbozlik yoki masxarabozlik ko'zlari ila boqurlar. Holbuki, teatrning asl ma'nosi "ibratxona", yoki "ulug'lar maktabi" degan so'zdir. Teatr sahnasi har tarafi oynaband qiling'on bir uyga o'xshaydurki, unga har kim kirsam, o'zining husn va qabihligini, ayb va nuqsonini ko'rib ibrat olur... Teatr sahnasiga chiqib, yuziga un surtib, bir masxaraboz shakliga kirgan zotlar go'yoki tabibi hoziq misolidadir" [3, 278-b].

"Turon" jamiyati nizomida quyidagilar yozilgan: "Xalq orasida jadidiy va sahna ishiga hamda xayriyaga muhabbat uyg'otish; xalq uchun spektakl qo'yib,

sog'lom tomosha ko'rsatish; Turkiston o'lkasi hududida yashovchi muhtoj musulmonlarga moddiy yordam berib, manaviy va moddiy jihatini yaxshilash".

"Turon" jamoasining obro'si va tarixiy xizmati haqida Munavvar qori bunday deb yozgan edi: "Toshkent jamiyatining ismini unutgan, yoki hech bir jamiyat degan so'zni eshitmagan Toshkent musulmonlarining yetti yasharidan yetmish yasharigacha jamiyatning vujudidan xabardor bo'ldi. Rus, yahudiy va armanlar foydalanib yurgan o'rinlardan foydalanmoq musulmonlarga ham mumkin ekanligi ochiq bilindi. Bu esa Toshkent musulmonlarining xiyla ruhlarining ko'tarilmog'iga va jamiyatga muhabbat ila qaramoqlariga sabab o'ldi" [3, 279-b].

Abdulla Avloniy tomonidan tashkil etilgan "Turon" truppasining faoliyatini professional o'zbek teatri tarixining boshlanishi deb hisoblash mumkin.

"Turon" truppasi 1915-yildan boshlab teatr bilan birga shakllana boshlagan o'zbek dramaturgiyasining yangi namunalarini muntazam sahnalashtirib boradi. Masalan, 1915-1916-yillarda Abdulla Qodiriyning "Baxtsiz kuyov", Hoji Mu'inning "Mazluma xotun" pyesalari truppa repertuaridan joy oladi va truppa ilk qadamlaridan boshlab yangilikka, hamkorlikka intilib, professional jamoa sifatida shakllanishga, ijodiy o'sishga, xalqning madaniy-ma'rifiy saviyasini ko'tarish yo'lida, o'ta qiyin bir sharoitda, dadil tashabbuslar ko'rsatishga harakat qiladi.

Bu davrda yangi voqelik talablariga javob beradigan to'laqonli sahna asarlari hali paydo bo'lmagan edi. Shu sababli, "Turon" teatrida 1918-yilning mart oyidan 1919-yilning sentyabr oyiga qadar sahnalashtirilgan 16 ta pyesadan 15 tasini bir pardali asarlar tashkil etadi. Bu asarlar orasida shoir va bastakor G'.Zafariyning "Tilak", "Yomon o'g'il", "Rahimli shogird" singari musiqali pyesalari ham bor edi [7]. U.Gajibekovning "Go'ro'g'li", "Layli va Majnun" va "Arshin mol olon" musiqali pyesalari o'zbek jamoatchiligi orasida iliq kutib olindi. Bu o'z navbatida mahalliy teatr rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatdi [5, 145-b].

1916-yil Qo'qon shahrida Hamza rahbarligida havaskorlar teatri tashkil etildi. Unda namoyish etilgan birinchi spektakl Hamzaning "Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari" pyesasi bo'ldi. Bu pyesa o'zbek teatri shakllanishida ham, o'zbek

dramaturgiyasi vujudga kelishida ham muhim ahamiyat kasb etdi. Teatr chuqur mazmunli, ijtimoiy ahamiyatga molik hodisaga aylandi [5, 146-b].

Jadidchilik harakatining ma'rifatli jamiyat qurish g'oyasi yo'lida teatrning ulushi ulkan ekanligi haqida adabiyotshunos olim Begali Qosimov shunday yozadi: "Ma'rifat uchun birgina maktab kifoya qilmasdi. Zamon va dunyo voqealari bilan tanishib bormoq, millat va vatanning ahvolidan, kundalik hayotidan ogoh bo'lmoq kerak edi. Binobarin, millat uchun shunday oyna kerak ediki, unda o'z qabohatini ham, malohatini ham ko'rsin".

Teatrlarga e'tibor sekin-astalik bilan kuchayib bordi. Uning jamiyat hayotiga ta'siri sezilishi bilan davlat siyosati darajasida qarala boshlandi. 1918–1920-yillarda havaskor teatr to'garaklari, yarim professional teatr truppalari tashkil etildi, Maorif xalq komissarligi huzurida maxsus san'at bo'limi tashkil etish (1918-yil), "Teatr ishlari bo'yicha birlashma" tashkil qilish haqida (1919-yil) qarorlar qabul qilindi.

Farg'onada Hamza tomonidan 1918-yil sentyabr oyida tashkil etilgan "Musulmon truppasi" Turkfront siyosiy boshqarmasi ixtiyoriga o'tkazildi va "O'lka musulmon siyosiy drama truppasi" deb qayta nomlandi. Mashhur artistlardan Qori Yoqubov, Hoji Siddiq Islomov va boshqalar o'z ijodiy faoliyatlarini ana shu truppada boshlagan edilar. Repertuar asosini Hamza dramalari: "Zaharli hayot", "Boy ila xizmatchi", "Farg'ona fojiasi", "Loshmon fojiasi", "Kim to'g'ri?", "Tuhmatchilar jazosi" asarlari tashkil etdi [4, 157-b].

1920-yilning mart oyida Mannon Uyg'ur rahbarlik qilgan Karl Marks truppasi "Taraqqiy" havaskorlar to'garagi bilan birlashganidan so'ng o'lka davlat namuna truppasi yuzaga keladi. 1920-yil 26-martda namoyish qilingan Hamzaning "Zaharli hayot" dramasi, G'.Zafariyning "Halima" musiqali dramasi bu borada muhim ahamiyat kasb etdi. Oradan ikki-yil o'tgach, 1924-yil 20-iyunda Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" (Xurshid insseniroykasi), 15-dekabrda esa Fuzuliyning "Layli va Majnun" (Uzeir Hojibekov insseniroykasi va musiqasi) dostonlari asosida musiqali spektakllar tayyorlanib, namoyish qilinadi.

1920-yilning bahorida o'lka o'zbek davlat namuna truppassi tashkil etilganidan so'ng unga Toshkentning Yangi shahar qismidagi 600 kishilik "Xalq uyi" binosi beriladi va Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon teatr direktori etib tayinlanadi. 1914-yildan boshlab dramaturgiyada ham qalam tebrata boshlagan Cho'lpon 20-yillarning avvalida "Yorqinoy" va "Xalil farang" pyesalarini yozadi. "Yorqinoy" 1920-yil 24-noyabrda, "Xalil farang" esa 1921-yil 2-fevralda teatr sahnasida namoyish etiladi. Umuman, teatr faoliyati, uning ijodiy kamolotida Cho'lpon alohida o'rin tutadi.

Jadidlar teatr orqali o'z davri jamiyati hayotini isloh qilishga va xalq ma'naviyatini oshirishga o'zining munosib hissasini qo'sha oldi. Jadid ma'rifatparvarlari tomonidan yozilgan va sahnalashtirilgan ko'plab sahna asarlari buning yaqqol misoli bo'la oladi. Quyida ularning ba'zilariga to'xtalib o'tamiz.

Mahmudxo'ja Behbudiyning "Padarkush" pyesasi ilm-ma'rifatni targ'ib qiluvchi va jaholatni qoralovchi ilk jadid yozma asari hisoblanadi. Asarda ilmsizlikning oqibatlari ortidan keladigan ayanchli fojia hikoya qilinadi. Boyning farzandini maktabga berishiga chaqirgan Domulla va Ziyoli kabi obrazlar ilm-ma'rifat fidoiylari sifatida tasvirlanadi. Shu o'rinda asardan parcha keltirishni joiz deb bildik. Asarda boy farzandini o'qishga bermasligini aytadi va buni quyidagicha izohlaydi: "Mani xayolimg'a dunyoning sababi, izzati – boylik. Oxiratga bo'lsa, dunyoning qilgani bo'lur. Chunonchi, biz ko'ramizki, odamlar boyni mullodan ziyoda izzat qiladurlar" [2, 6-b]. Boyning so'zlariga domulla shunday javob qiladi: "bu so'zlaringiz hozirgi zamonga ma'qul, lekin chilen va boylarning izzatlari vaqtincha va xalqni ko'zi ochilgunchadir. Holbuki, ularni ishi tushganlar hurmat qilur, mulloni bo'lsa, barcha xalq izzat qilur, ya'ni mulloni ilmi izzat qilinadur" [2, 6-b]. Behbudi bu dialog orqali o'z xalqiga bu dunyoda barcha to'plagan matohlar, boyliklar bir kun yo'qolishi yoki tugashi mumkin, ammo ilm, m'arifat hech qachon yo'qolmasligi va uning abadiy ekanligini uqtiradi.

Abdulla Qodiriy 1915-yilda o'zining "Baxtsiz kuyov" dramasini yozadi. To'rt pardali dramada dabdabali to'ylarning fojiaiy oqibatlarini tasvirlaydi.

Dramada Solih va Rahimaning fojiaiy qismati fonida ortiqcha dabdabali to'ylar insonlar hayotiga qanchalik salbiy ta'sir etishi haqida hikoya qilinadi.

Ma'rifatparvar Abdulla Avloniyning "Advokatlik osonmi" pyesasida asosan ilmsizlik qoralanadi. Xalqni ma'naviy va mafkuraviy tomonlama o'sishga chaqiradi. Avloniyning "Advokatlik osonmi?" dramasida ilm-ma'rifat haqida Davronbek shunday so'zlaydi: "Endi ochuq manga ma'lum bo'ldiki, umuman xalq orasida ilm va ma'rifat tomir yoyub, madaniyat taraqqiy qilmaguncha manga o'xshash bir ikki odam xalq orasida ishlab, xalqni ko'zin ochamiz, huquqin mudofaa qilamiz, demak, yerdan turub yulduzlarga qo'l uzatmoqg'a o'xshash xayoliy bir nimarsa ekanlig'i emdi ochiq va aniq ma'lum bo'ldi" [4, 322-b]. Dramasida jabrdiyda xotin-qizlar ahvoli ham ko'rsatiladi. Muallif bu hollarning sababi – ilmsizlik va madaniyatdan yiroqlik deb biladi va Davronbek tilidan shunday so'zlarni aytadi: "Oh, zolim madaniyat, bizim turkistonliklarning orasig'a qachon kelub tomir yoyasam?! Qachon bizim bu jaholat zindonidan xalos qilasan?! Bizda uy tarbiyasi boshlanub, xotun-qizlarimiz ilm-u maorif ila nurlanmag'uncha, bizning oramizda shunday ko'ngilsiz hollar davom etsa kerak" [4, 328-b].

Hamza Hakimzoda Niyoziyning "Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari" pyesasi ham o'z davridagi ijtimoiy adolatsizlik, mutaassiblik va jaholat qurboni bo'lgan ikki yosh – Mahmudxon va Maryamxonlarning fojiali muhabbati haqida hikoya qiladi. Ularning muhabbatiga jamiyatdagi eskicha qarashlar va moddiy manfaatlar to'sqinlik qiladi.

Jadid ma'rifatparvarlari tomonidan yozilgan va sahnalashtirilgan dramalarning har biri o'z zamirida jadidchilikning asosiy g'oya va maqsadlarini aks ettirgan. Jadidlarning bosh maqsadlari o'rta asrchilik va feodal qoloqlikni tugatish, "Usuli qadim"ni inkor etgan holda taraqqiy etish edi. Ular teatrlar orqali o'z g'oyalarini xalqning ich-ichigacha kirib borishini ta'minladilar. Chunki teatr tomoshalari o'qish va yozishni bilmaydigan savodsiz ijtimoiy qatlam uchun ham birdek tushunarli va ta'sirli edi.

XX asr boshlarida shakllangan jadid teatri shunchaki ko'ngilochar maskan emas, balki millatni g'aflat uyqusidan uyg'atuvchi kuchga aylandi. Jadid teatri va dramalarining ma'naviy uyg'onishdagi ahamiyati shundaki, ular xalqning o'zligini anglash, ilm-ma'rifatga intilish, erkinlik kabi g'oyalarini sodda va xalq uchun tushunarli bo'lgan tilda yetkazib berdi. Bugungi kunda ham ushbu asarlar o'zining dolzarbligini yo'qotmay, yosh avlodni milliy qadriyatlariga sodiq, ijtimoiy faollik ruhida tarbiyalashda muhim poydevor bo'lmoqda. Jadidlar asos solgan "Sahnai ibrat" maktabi o'zbek milliy madaniyati va davlatchiligi tarixida tub burilish yasagan ma'naviy hodisalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2010. – 176 b.
2. Mahmudxo'ja Behbudiy. *Padarkush: drama, hikoya, maqola va hikmatlar*. – Toshkent: Yoshlar matbuoti, 2024. – 160 b.
3. O'zbekistonning yangi tarixi. K.2. *O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida // Tuzuvchilar: M.Jo'rayev, R.Nurrullin, S.Kamolov va boshq.; Tahrir hay'ati: A.Azizxo'jayev (rais) va boshq.*. – Toshkent: Sharq, 2000. – 688 b.
4. Abdulla Avloniy. *She'rlar, pedagogik asarlar, drama, maqolalar va sayohatnoma / qayta nashr; nashrga tayyorlovchilar: B.Qosimov, O.Oltinbek*. – Toshkent: Zabarjad Media, 2024. – 432 b.
5. Tillaboyev S, Zamonov A. *O'zbekiston tarixi (XIX asrning ikkinchi XX asr boshlari) / mas'ul muharrir D.A.Alimov*. – Toshkent: Sharq, 2019. – 160 b.
7. Haydarov A. *The role of Uzbek folklore in the aesthetic development of youth // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. – 2021. – Vol. 11, – № 3. – P. 1973–1977.